

До 100-річчя від дня народження Сироти Ніни Павлівни

Сергій П. Запотоцький¹ , В'ячеслав І. Олещенко² , Володимир Т. Гриневецький¹

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, Київ, 01601, Україна

² Українське географічне товариство

Надійшла до редакції: 25 жовтня 2022 / Прийнята: 30 жовтня 2022 / Опублікована онлайн: 30 грудня 2021

To the 100th anniversary of the birth of Syrota Nina Pavlivna

Sergii P. Zapototskyi, Viacheslav I. Oleshchenko, Volodymyr T. Hrynevetskyi

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv, 64/13, Volodymyrska St, Kyiv, 01601, Ukraine

² Ukrainian Geographical Society

Received: 25 October 2022 / Accepted: 30 October 2022 / Published online: 30 December 2021

Ніна Павлівна Сирота

Літопис Київського національного університету імені Тараса Шевченка багатий іменами людей, які своєю сумлінною працею невтомно завжди примножували раніше, збагачують і зараз його славу. Серед них гідне місце займає Сирота Ніна Павлівна – добре знайий географ, вчений, прекрасний педагог, Відмінник освіти України, активний популяризатор географічних знань, ветеран війни та праці, учасник бойових дій. 17 січня 2023 року виповнюється 100 років від дня її народження.

Ніна Павлівна народилася і зросла у Києві, її батько був агрономом, мама займалася художнім вишиванням. У 1941 році Ніна Павлівна з відзнакою, серед 17 інших випускників закінчила середню школу, розташовану на Великій Китаївській, 85 (зараз – 59-а гімназія). А вже за кілька днів, 22 червня, усі її мрії та сподівання на майбутнє були перекреслені початком Великої Війни. Під час більш як двомісячної героїчної оборони Києва у приміщенні школи працював госпіталь. Доглядати за

пораненими бійцями активно допомагали вчителі, учні, нещодавні випускники школи, зокрема, й Ніна Сирота, яка часто чергувала, а окрім того – брала активну участь у будівництві укріплень у районі нинішнього розміщення географічного факультету університету.

Воєнні жахи, перебування в Києві під час німецької окупації, втрата у перший її день батька, а пізніше, незадовго до Перемоги, й молодшого брата, який спочатку був партизаном, а після звільнення Києва – пішов воювати на фронті, значною мірою позначилися на світосприйнятті, характері, визначенні цінностей, життєвих принципів, пріоритетів Ніни Павлівни. Завдяки силі духу, стійкості та цілеспрямованості, порядності вона з честю витримала численні випробовування не лише воєнного лихоліття, а й у подальшому житті.

Одразу після звільнення Києва Ніна Павлівна – старшина окремого батальйону протиповітряної оборони Києва, серед основних завдань якого було оперативне гасіння пожеж, проведення рятувальних робіт під час бомбардувань міста ворожою авіацією, ліквідація їх наслідків, а пізніше – будівництво колектору під Хрещатиком, відбудова жилих будинків та інших споруд.

У буремні роки II-ої Світової війни

Після демобілізації наприкінці серпня 1945 року мрія Ніни Павлівни нарешті здійснилася – вона вступила до Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка, на географічний факультет. Спеціалізувалась на кафедрі фізичної географії. Знаково, що тоді ще доцент О.М. Маринич став керівником її переддипломної практики, а професор П.К. Заморій – науковим керівником дипломної роботи, що переконливо свідчить про особливий потенціал Ніни Павлівни, який не можна було не помітити. Відмінно навчаючись в університеті, Ніна Павлівна постійно додатково працювала, переважно на лаборантській посаді у академічному Інституті ботаніки, що значною мірою пов'язано з тим, що на її утримання ще з початком війни була не лише мама, а й дві мамині

старенькі знайомі, які після одного з бомбардувань Дарниці залишились без житла. Потому вони так і жили усі разом, єдиною дружньою родиною.

Диплом з відзнакою Н.П. Сирота одержала у 1950 році і одразу була запрошена до аспірантури. Дисертаційне дослідження, виконувала під керівництвом видатного фізико-географа, проф. Б.Ф. Добриніна, а після його смерті у 1951 році – доц. М.І. Глібка. Уся подальша трудова діяльність Ніни Павлівни розгорталася на географічному факультеті університету: з 1954 року - асистент, захист кандидатської дисертації на тему: «Житомирське Полісся: фізико-географічна характеристика» у травні 1955 року, невдовзі – старший викладач, а з 1961, протягом більш як 30 років – доцент кафедри фізичної географії.

Особливо важливо й дуже повчально, особливо для молоді, – Ніна Павлівна протягом усієї своєї трудової діяльності була невтомним польовим дослідником, постійно працювала в експедиціях, над виконанням численних державних замовлень, госпдоговірних і кафедральних бюджетних тем, спрямованих на вивчення в багатьох регіонах України та за її межами ландшафтної структури, закономірностей природних процесів та явищ, їх змін під впливом антропогенних факторів, шляхів мінімізації негативних наслідків дії цих факторів як для природи, так і для життя людини. Пріоритетом у наукових пошуках Ніна Павлівна визначила забезпечення раціонального, комплексного використання природних ресурсів, різних за характером територій з урахуванням їх ландшафтних та інших особливостей, удосконалення наукових засад охорони природи, методології та методики ландшафтного картографування, фізико-географічного районування, оцінки трансформацій природно-територіальних комплексів під впливом різних факторів. Ніна Павлівна у 1959 році разом з О.М. Мариничем презентувала здобутки української географічної школи на IV Всесоюзній нараді з ландшафтознавства, яка відбулася у Ризі. Їх доповідь про результати виконаного в Україні дослідження з проблем ландшафтного обґрунтування перспектив розвитку сільського господарства, як згадували учасники, викликала великий інтерес, була високо оцінена провідними вченими.

У колі колег та друзів. Зліва направо викладачі кафедри фізичної географії географічного факультету Шевченківського університету: П.Г. Шищенко, Н.П. Сирота, О.В. Поривкіна, Г.М. Надольна

Особливе місце в професійній діяльності Н.П. Сироти займає Українське Полісся, за результатами дослідження ландшафтної структури та інших особливостей якого нею не лише було успішно захищено дисертаційну роботу, а й опубліковано низку фундаментальних наукових праць, серед яких однією з найбільш знакових є підготовлена за участі провідних вчених Київського, Львівського, Чернівецького, Харківського, Одеського університетів, Кримського та Луганського педінститутів монографія «Фізико-географічне районування Української РСР» (К., вид. Київського університету, 1968 р.), яка не втратила свого фундаментального наукового та прикладного значення і дотепер, залишаючись незамінним джерелом докладної географічної інформації, настільною книгою проєктувальників та інших фахівців. Самостійно, або у співавторстві з колегами Ніною Павлівною було складено перші оригінальні ландшафтні карти Житомирського (з О.М. Мариничем) та Київського Полісся, схеми фізико-географічного районування цих регіонів, низку інших карт, зокрема й до унікального картографічного твору, який було видано Головним управлінням геодезії та картографії СРСР як Атлас природних умов та природних ресурсів Української РСР (Москва, 1978) і який цілком правомірно слід розглядати як важливий крок на шляху до Національного атласу України, який дещо пізніше, з ініціативи Національної академії наук України та Українського географічного товариства, підтриманої Президентом України (Указ від 01.08.2001 № 574/2001), за участі провідних вчених, фахівців усієї України було підготовлено та у 2007 році видано Державним науково-виробничим підприємством «Картографія». В цілому, науковий доробок Ніни Павлівни складає близько 50 вагомих наукових публікацій з питань ландшафтознавства і фізико-географічного районування, закономірностей розвитку на ландшафтній основі природних процесів, раціонального використання природних комплексів.

Важливе значення в житті та творчій діяльності Ніни Павлівни займала викладацька, педагогічна діяльність, просвіта широких верств. Кожна її лекція була незабутньою, у них вона вклала не лише свої знання, а й свою душу, несла до своїх вихованців особливий дух географії, належно формуючи нове покоління географів. Серед нормативних та спеціальних курсів, які вона розробила і багато років, постійно збагачуючи та вдосконалюючи, викладала на географічному факультеті університету, такі курси, як «Фізична географія СРСР», «Фізична географія материків», «Фізична географія України», «Закономірності розвитку географічної оболонки». «Рекреаційна географія», «Проблеми фізичної географії материків». Для студентів з В'єтнаму, які свого часу тоді досить масово здобували вищу географічну освіту у Київському університеті, Ніна Павлівна розробила та тривалий час викладала курс «Фізична географія В'єтнаму». В'єтнамські студенти й дотепер з вдячністю та незмінною повагою згадують Ніну Павлівну, яка постійно, по-материнськи опікувалась ними, була їх постійним, добрим порадицею. Підготовлені Ніною Павлівною програми, методичні розробки з цих та інших курсів було опубліковано, що

Ніна Павлівна – чудовий викладач і дослідник. Вивчаємо ландшафти Канівського заповідника

сприяло удосконаленню навчального процесу у закладах вищої освіти в усій Україні.

Ніна Павлівна постійно була куратором студентських груп, на високому науковому та методичному рівні, з великою самовіддачею керувала незабутніми навчальними та виробничими практиками студентів різних курсів. Ця робота була їй особливо до вподоби, оскільки вона щиро любила природу, польові дослідження, студентів, спілкування з ними, завжди допомагала усім не лише у навчанні, а й за різних життєвих обставин.

Особливу увагу Ніна Павлівна приділяла питанням викладання географії в середній школі, підготовки нових поколінь вчених, викладачів, завжди з великою теплотою та повагою ставилась до аспірантів, здобувачів, зокрема, при опонуванні, рецензуванні дисертаційних робіт, підготовлених для друку наукових публікацій, постійно консультувала вчителів географії з проблемних питань, завжди з ентузіазмом відгукувалась на запрошення та із задоволенням виступала з лекціями для них на курсах підвищення кваліфікації, брала активну участь у проведенні учнівських олімпіад з географії, як активний член Українського географічного товариства (членський квиток №4), Товариства «Знання» несла географічні знання до людей, постійно виступала в трудових колективах, на різноманітних зібраннях.

Чимало років Ніна Павлівна працювала заступником декана географічного факультету з питань заочного навчання, була вченим секретарем Вченої ради факультету, членом Науково-методичної

комісії з географії Міністерства освіти. Про високу кваліфікацію та особливий авторитет серед вчених, широту знань та досвіду Ніни Павлівни красномовно свідчить її багаторічна робота у складі редколегії міжвідомчого наукового збірника «Фізична географія та геоморфологія».

Трудові здобутки Ніни Сироти було відзначено державою та керівництвом столичного університету, нагороджена медалями: «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років», «За трудові досягнення».

Ніна Павлівна відійшла за межу у Вічність 2 грудня 2016 року на 94-му році життя, похована в Києві на Байковому кладовищі.

За своє довге, плідне й добродесне життя вона стала прикладом для цілого покоління географів. Її пам'ятають і ніколи не забудуть не лише рідні, а й колеги, колишні студенти, аспіранти, вчителі географії, знайомі, яким поталанило знати цю непересічну Людину. Ніна Павлівна назавжди залишилася для усіх взірцем Вченого, Вчителя, відданості Україні та своєму покликанню, високої відповідальності, фаховості, щирості та принциповості у відносинах з людьми, інтелігентності, порядності, скромності, тактовності, безкорисливості і благодійності, родині.

ORCID iD

Sergii P. Zapototskyi <https://orcid.org/0000-0002-3515-4187>
Viacheslav Oleshchenko <https://orcid.org/0000-0002-4759-3881>